

УДК 378.14:004 УДК 355.233.2:796 (477)

Юлія Розумовська,

Національний університет оборони України, м. Київ

<https://orcid.org/0009-0009-9051-7399>

DOI: 10.33099/2617-1775/2024-01/205-218

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОФІЦЕРІВ ТАКТИЧНОЇ ЛАНКИ УПРАВЛІННЯ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ І СТРУКТУРА

В статті обґрунтовано важливість опанування офіцером інформаційно-комунікаційною компетентністю (далі – ІКК) як суб'єкта військово-професійної діяльності в сучасному інформаційному суспільстві, оскільки з активним упровадженням інформаційних технологій у військову сферу зростає і виникає гостра потреба її контекстного розвитку та вдосконалення.

ІКК офіцера – це його професійно важливе психічне утворення, що характеризує теоретичну та практичну підготовленість, здатність і готовність як суб'єкта тактичної ланки військового управління аналізувати та оцінювати інформаційний простір із творчим використанням сучасних засобів ІКТ, успішну комунікацію під час реалізації посадових компетенцій, критичне ставлення до відомостей, оброблення, передачу, обмін, зберігання інформації, формування ціннісного ставлення до її опрацювання та використання набутих знань, навичок і вмінь та роботи з нею у процесі військово-професійної діяльності, що відбувається з інформаційними ресурсами у військово-професійному середовищі.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційна компетентність; офіцер тактичної ланки управління; військово-професійна діяльність; поняття; зміст; структура.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями військово-професійної педагогіки. В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію нашої держави гостро стоїть проблема підготовки висококваліфікованих кадрів для потреб Збройних сил України (далі – ЗСУ). Одним із головних результатів успішного функціонування військово-педагогічного процесу у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ) є військово-професійна підготовленість офіцерів до військово-професійної діяльності. Її особливість полягає у необхідності їх всебічної підготовленості до бойових умов, що ускладнюється проведенням противником інформаційно-психологічних операцій. Таким інтегрованим результатом підготовленості офіцерів є військово-професійна компетентність як суб'єктів тактичної ланки управління. А у сучасному інформаційному суспільстві одним із ключових її компонентів є ІКК. У статті «Modern positional warfare and how to win in it» генерал Валерій Залужний підкреслює, що для виходу із ситуації, яка сьогодні склалась на полі бою, є необхідним упровадження інноваційних інформаційних технологій на всіх рівнях управління військами [21]. Саме тому є вкрай важливим розвиток ІКК в офіцерів. Звертаємо увагу на те, що для розв'язання цієї проблеми необхідно дати визначення поняттю «ІКК офіцерів тактичної ланки управління», визначити структуру цієї компетентності та її зміст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні наукові підходи до

обґрунтування використання ІКТ пов'язано з тим, що: «В інформаційному суспільстві різноманітні інформаційні явища та ресурси стають найважливішими складовими буття людини, що безпосередньо зумовлено глобальною інформатизацією всіх сфер суспільства» [15, с. 203]. Зокрема, визначення поняття «ІКК», характеристика, зміст та структура ІКК різних фахівців містяться у дослідженнях В. Ю. Бикова, А. М. Гуржія, Г. А. Дегтярьової, М. І. Жалдака, А. Б. Кочаряна, Н. В. Морзе, О. В. Овчарук, С. О. Сисоевої, О. М. Спіріна, а щодо військових фахівців – В. Ю. Киви, В. В. Ягупова та ін. Проблемою обґрунтування змісту поняття «ІКК фахівців сектору безпеки та оборони» займалися О. В. Діденко, А. М. Зельницький, О. І. Кравченко та ін.

Водночас зауважимо, що серед науковців не існує єдиної думки щодо дефініції цього поняття, зокрема щодо структури та змісту ІКК різних категорій офіцерів. Попри змістовні дослідження щодо з'ясування поняття «ІКК фахівця», визначення його структури та змісту, сьогодні тривають гострі дискусії щодо нього серед науковців, особливо щодо різних категорій військовослужбовців. На основі аналізу та узагальнення наукових джерел можна наголошувати про достатній інтерес дослідників до проблеми ІКК взагалі та певних категорій досліджуваних, зокрема. Слід наголошувати, що в сучасному науковому дискурсі багато уваги приділяється визначенню поняття «ІКК» щодо різних фахівців. Проте, на нашу думку, недостатньо обґрунтовано дефініцію ІКК фахівців сектору безпеки та оборони, зокрема офіцерів ЗС України.

Мета статті – проаналізувати, систематизувати та конкретизувати дефініцію ІКК офіцерів тактичної ланки управління та уточнити її структуру й зміст у контексті компетентнісного та суб'єктно-діяльнісного методологічних підходів щодо її розвитку в системі підвищення кваліфікації.

В цій статті нами були використані наступні **методи дослідження**: аналіз наукових праць закордонних та українських дослідників із визначеної проблеми, системний аналіз і синтез, узагальнення наукової літератури, класифікація, конкретизація ключових наукових положень, сучасних методологічних підходів до розуміння науковцями поняття «ІКК».

Виклад основного матеріалу. Останніми роками в Україні відбуваються кардинальні зміни в системі підготовки військових фахівців, які насамперед пов'язані з російсько-українською війною та власне її впливом на хід і результат бойових дій. Суттєві, а іноді вирішальні результативні бойові операції насамперед зумовлені застосуванням сучасних засобів інформаційно-технологічної боротьби з російським загарбником: «Виклики, що постали внаслідок широкомасштабного російського вторгнення в Україну, позначились на роботі вчених Відділення інформатики НАН України. ...їхні зусилля було зосереджено на дослідженнях, спрямованих на підвищення обороноздатності та безпеки держави, отриманні фундаментальних наукових результатів і їх практичній реалізації, розробленні нових інноваційних технологій і систем» [1, с. 31].

Водночас і система військово-професійної підготовки офіцерів має брати до уваги сучасні тенденції та досвід інформаційного суспільства у провідних країнах

світу, ефективно застосовувати сучасні ІКТ в їх підготовці та підвищенні кваліфікації: «слід наголосити, що їх інформаційно-комунікаційна підготовка має відповідати вимогам, з одного боку, інформаційного суспільства, а з іншого – військової сфери, яка широко використовує найсучасніші інформаційні технології. Відповідно, освітній процес щодо розвитку та вдосконалення ІКК офіцерів має бути динамічним і неперервним, оскільки інформаційні технології систематично та швидкими темпами оновлюються та вдосконалюються» [16, с. 249]. Різноманітність підходів до визначення ІКК і потреба адаптації цього виду компетентності до особливості підготовки офіцерів тактичної ланки управління потребує розгляду понять «компетентність», «інформація», «комунікація», «інформаційна компетентність» і «ІКК».

Термін «компетентність» з'явився в педагогічному дискурсі наприкінці ХХ століття для з'ясування змісту та оцінювання професійних завдань, формування знань, умінь, якостей і здатностей, якими має володіти майбутній фахівець у визначеній царині знань, щоб ефективно виконувати функціональні обов'язки. У науковій роботі «Компетентність в сучасному суспільстві» Дж. Равен розкриває значення терміну «компетентність» як специфічної здатності фахівця, потрібної для якісного виконання конкретної дії в певній предметній сфері діяльності, такої, що включає специфічні знання, навички діяльності, способи мислення, мотивацію та розуміння відповідальності за свої дії чи бездіяльність. В цій же науковій праці автор дає повне тлумачення цьому терміну, а також наголошує на необхідності впровадження компетентнісного підходу в освіту з метою спрямування уваги на розвиток основних компетентностей учнів, стимулювання керівників навчальних закладів до пошуку шляхів покращення освітніх програм, проведення цілеспрямованої та ефективною політики у сфері трудових ресурсів, працевлаштування та підвищення кваліфікації працівників, що дозволило б призначати на найвищі посади в суспільстві найкращих і відхиляти кандидатури найгірших [20, с. 6, с. 28].

Усвідомлення потреби у цьому підході в системі освіти певною мірою залежить від розуміння самого поняття «компетентність», оскільки в науковій літературі воно різними науковцями трактується по-різному, а іноді і цілком протилежно. Найбільш точним і влучним за сенсом поняття «компетентність» є, на нашу думку, визначення, яке навів у своїй статті «Методологічні основи розуміння та обґрунтування понять «компетентність» і «компетенція» щодо професійної підготовки майбутніх фахівців» В. В. Ягупов. Науковець зазначає, що компетентність – це не тільки теоретичні знання, але і вміння застосовувати їх у практичній діяльності, здатність і готовність особистості до певного виду діяльності як її суб'єкта. Він розмежував поняття «компетентність», «компетентний», «компетенція», оскільки велика кількість вчених до певного часу їх ототожнювала та перекручувала. Він також звертає увагу на необхідність застосування компетентнісного підходу в підготовці фахівців у будь-якій галузі знань [18, с. 26], і військових у тому числі на всіх рівнях управління військами [17, с. 239–245]. Завдяки тому, що цей підхід передбачає формування, розвиток та удосконалення, в першу чергу, практичних здатностей

і вмінь, які можна ефективно використовувати у різних життєвих ситуаціях і застосовувати в практичній професійній діяльності, в переважній більшості провідних країн світу підготовка фахівців ґрунтується і реалізується з дотриманням вимог цього методологічного підходу. Погоджуємось з В. В. Ягуповим, що терміни «компетентність» і «компетенція» не є синонімами та вважаємо, що «компетентність» – це ширше поняття, яке визначає ступінь професіоналізму фахівця, отримання якого відбувається шляхом набуття професійних знань, вмінь і навичок, необхідних для відповідної спеціальності, що відбувається згідно з його майбутніми посадовими компетенціями. Упровадження компетентнісного підходу в систему освіти України актуалізується стратегічною метою нашої країни – вступом до ЄС і НАТО. Країни-партнери України успішно застосовують цей методологічний підхід під час підготовки фахівців будь-яких спеціальностей на всіх рівнях освіти.

У 2018 році Радою ЄС були ухвалені Рекомендації, де визначені ключові види компетентностей, якими має володіти кожен член сучасного європейського суспільства. Однією з них є цифрова, яка передбачає здатність критично та відповідально використовувати цифрові технології у навчанні та фаховій діяльності, вимагає цифрової грамотності, комунікації, співпраці, медіаграмотності сучасного європейця. Проте у визначенні основних знань, навичок, психічних навичок, що пов'язані з цим видом компетентності бачимо, що вона пов'язана зі зростанням ролі інформатизації у світі та передбачає здобуття навичок і вмінь опановування новими інформаційними технологіями та працювати з ними. Адже здатність якісно застосовувати їх у своїй практичній діяльності робить майбутнього фахівця конкурентоздатним на ринку праці [19]. Зауважимо, що оскільки до складу цифрової компетентності входять навички та вміння не тільки роботи з інформацією та технологіями, а і комунікація та співпраця, цей вид компетентності краще вважати ІКК. Останні роки спостерігаємо активний розвиток ІКТ у всіх сферах життєдіяльності суспільства, що потребує їх контекстного упровадження в систему освіти, особливо у військову. Через цей факт учасники навчально-виховного процесу у ВВНЗ повинні мати здатності володіння та користування ІКТ і безперервного розвитку та вдосконалення ІКК.

Поняттєво-категоріальний апарат щодо різних видів компетентностей починає формуватись із другої половини ХХ ст., але дослідження щодо ІКК розпочались набагато пізніше у зв'язку з різким і потужним розвитком ІКТ у різних галузях функціонування сучасного суспільства, насамперед військового. Динамічний розвиток ІКТ обумовлює постійне уточнення та доповнення поняття «ІКК». Різними науковцями воно трактується по-різному – цифрова, інформаційна, інформатична, інформаційно-комунікаційно-технологічна, інформаційно-технологічна тощо. Від етимології складових цих понять походить і розуміння кожним науковцем надання визначення поняттю «ІКК» певного фахівця.

Обґрунтування понять «інформаційний» і «інформатичний» із поняттям «компетентність» надавали тлумачення у своїх наукових працях В. Ю. Биков, М. І. Жалдак, Н. В. Морзе, О. М. Спірін тощо. Але для розрізнення понять

«інформаційний» та «інформатичний» необхідно розглянути декілька понять, таких як «інформація» та «інформатика». Як зазначається в Українській бібліотечній енциклопедії, що «Інформація – це зафіксовані в документній формі чи публічно виголошені відомості про події та явища в суспільстві, державі, докільлі, які людина сприймає безпосередньо за допомогою власних органів чуття чи спеціальних пристроїв як віддзеркалення фактів матеріального та духовного світу в процесі використання різних каналів комунікації, включно із засобами масової інформації, текстовими, вербальними повідомленнями; джерелом інформації є також взаємодія з природою» [13]. У цій же енциклопедії відмічено, що термін «інформація» є багатозначним, оскільки стосується різних сфер функціонування суспільства. Тож, інформаційна компетентність тісно пов'язана з поняттям «інформація», є складовою професійної компетентності фахівця у будь-якій галузі діяльності людства.

Так, І. В. Олійник зазначає, що інформаційна компетентність тісно пов'язана з професійною компетентністю фахівця. Цей вид компетентності дослідниця розглядає як складне інтегративне явище, яке містить процес добору, засвоєння, опрацювання та формування інформації, що дозволяє передбачати та втілювати відповідні рішення за допомогою використання ІКТ. Вона зазначає, що інформаційна компетентність не зводиться тільки до роботи з інформацією, але і містить медіакомпетентність, здатність критично оцінювати інформацію та дотримуватись відповідних правил під час роботи з нею [9, с. 207]. На нашу думку, таке зауваження є цілком логічним, оскільки в цьому випадку враховується володіння фахівцями інформатичними здатностями, що дозволяють роботу з інформаційними ресурсами та обробляти інформацію, що відповідає сучасним викликам і вимогам до конкурентоздатності фахівця.

О. М. Спірін зазначає, що інформаційний процес складається з двох процесів: інтелектуального та інформатичного. На думку дослідника, інформаційна компетентність – це підтверджена здатність фахівця застосовувати інформаційні технології для гарантованого донесення, засвоєння та сприйняття інформації з метою забезпечення власних персональних потреб і суспільних вимог щодо формування як ключових, так і професійної компетентності особистості [11, с. 47].

Інформатика – дисципліна, що ґрунтується на використанні комп'ютерної техніки та вивчає структуру і характерні ознаки інформації, а також послідовність і методи її формування. На нашу думку, поняття «інформатична компетентність» тісно пов'язана з поняттям «інформатика», хоча чимало дослідників ототожнюють інформаційну та інформативну компетентності. Так, наприклад, Д. Е. Кільдеров та А. А. Гедзик обґрунтовують інформатичну компетентність як здобуття навичок по роботі з інформацією, вміння аналізувати, розповсюджувати, шукати інформацію, а також опанування знаннями та навичками ефективно застосовувати її у своїй науковій діяльності. Авторами було враховане визначення поняття «інформатика», що дало змогу зробити висновок, що термін «інформатична компетентність» слід вживати виключно як складову професійної компетентності для фахівців, які тісно пов'язані з

вивченням дисципліни «Інформатика» [4, с. 25].

Низка дослідників вважає, що для з'ясування поняття «ІКК», яке походить від інформаційної компетентності, необхідно також дати визначення поняттю «інформаційна технологія». На нашу думку, необхідно дати визначення поняттю «ІКТ». Як зазначається в «Термінологічному словнику з інформаційних технологій», «Інформаційні технології – галузь науки, техніки й виробництва, що охоплює дослідження теоретичних і методичних основ, розробку й створення технологій інформаційної індустрії, пов'язаних зі збором, виробництвом, обробкою, передачею, розповсюдженням, зберіганням, експлуатацією, представленням, використанням і захистом різних видів інформації». В цьому ж словнику автори наголошують на тому, що в сучасних умовах поняття інформаційних технологій дедалі частіше зводиться до поняття комп'ютерних технологій [7, с. 68].

М. І. Жалдак визначав інформаційні технології як комплекс засобів, методів і прийомів, який використовують для збору, зберігання, оброблення, передачі повідомлень, що поглиблює знання особистості та розвиває її здатності управління технічними та соціальними процесами у суспільстві [1, с. 3]. На нашу думку, під поняттям «ІКТ» слід розуміти технології, що використовуються для побудови інформатичних систем і комунікаційних мереж, тобто це сукупність засобів, методів і прийомів, що застосовується не тільки для роботи з інформацією, але і для розроблення інформатичних систем і комунікаційних мереж для конкретизації та вирішення завдань у певній галузі знань і діяльності.

Для чіткого розуміння сутності поняття «ІКК» також необхідно розглянути дефініцію «комунікація». У сучасному словнику іншомовних слів надається таке його трактування: комунікація – (лат. *communicatio* – зв'язок, повідомлення) – повідомлення інформації від однієї людини до іншої, або кількох інших; поширення інформації за допомогою технічних засобів [12, с. 370]. Під комунікаційною компетентністю офіцера розуміємо його професійно важливе психічне утворення, що демонструє знання, навички, вміння та здатності встановлювати та підтримувати необхідні зв'язки з іншими військовослужбовцями, які забезпечують результативне спілкування та професійну взаємодію, визначення їх мети, а також здатність до засвоєння нових знань і вміння використовувати їх у своїй військово-професійній діяльності. Вона актуалізується зазвичай під час взаємодії між військовослужбовцями та є результатом накопичення досвіду суб'єкт-суб'єктної взаємодії між ними. Проте цей досвід набувається не тільки шляхом безпосередньої взаємодії між ними, але і з таких джерел, як література, кіно, мережі Інтернет, з яких офіцер запозичує інформацію про можливий характер поведінки у суспільстві, комунікаційні ситуації та вчиться їх розв'язувати. Комунікаційна компетентність забезпечує здатність офіцера оцінювати комунікативну ситуацію, визначати наміри суб'єктів комунікації та формує їх готовність до зміни обстановки, в якій вона відбувається. Тож, вона є структурним феноменом і містить певні компоненти: цінності, мотиви,

соціально-психологічні стереотипи, знання, вміння та навички комунікації між військовослужбовцями, вміння долати комунікаційні бар'єри тощо.

О. М. Спірін урахував тлумачення поняття «ІКТ» та уточнив поняття «ІКК», в якому зазначив, що це підтверджена здатність особистості застосовувати у практичній діяльності ІКТ для задоволення особистісних потреб і вирішення суспільно-значущих, зокрема професійних, завдань у конкретній галузі її діяльності [11, с. 49]. Такої ж думки дотримуються А. Б. Кочарян і Н. В. Морзе [6].

В. Ю. Кива надає таке визначення поняттю ІКК: «інтегральний показник теоретичної підготовленості (знання) та практичної здатності (уміння, навички, досвід і психологічна готовність), що забезпечує та відображає успішне функціонування як соціального і професійного суб'єкта в суспільстві» [3, с. 290]. Цікавим, на нашу думку, в цьому визначенні є наголос автора на необхідності суб'єктності кожного фахівця, тобто він має розуміти роль ІКТ для цілеспрямованого їх використання у своїй професійній діяльності.

У своїй науковій праці О. В. Овчарук звертає увагу на те, що ІКК – це здатність особистості орієнтуватись в інформаційному просторі, самостійно та відповідально застосовувати інформаційні ресурси та ІКТ, використовувати інформацію для індивідуального розвитку, здатність безпечно поводитись у мережі Інтернет, ставити та вирішувати завдання із використанням сучасних медіа та цифрових технологій, потрібних для життя в сучасному інформаційному суспільстві [8, с. 12]. На нашу думку, дослідниця в цьому тлумаченні ототожнює ІКК і цифрову грамотність, яка безсумнівно, є складовою даного виду компетентності, – знання, уміння та навички, які потрібні особистості для безпечного та ефективного використання інформації та цифрових технологій у мережі Інтернет. З погляду на це трактує значення ІКК і Г. М. Федорук, яка зазначає, що це здатність людини вільно орієнтуватись в інформаційному просторі та працювати з інформацією, володіти відповідним рівнем використання ІКТ у своїй професійній діяльності [14, с. 34].

На думку А. М. Зельницького, О. А. Заболотного, Н. О. Шабатіної, ІКК майбутнього офіцера – інтегральний показник сформованих у нього на відповідному рівні необхідних професійно-важливих здатностей стосовно готовності виконувати процедури пошуку, оброблення, аналізу, обміну та зберігання інформації [2, с. 130]. Такий науковий підхід вважаємо, по-перше, утилітарним, який не повністю розкриває зміст цього поняття; по-друге, будь-яка компетентність не може бути показником, оскільки вона у військовослужбовців є професійно важливим психічним утворенням; по-третє, військово-професійна компетентність не може бути тільки готовністю, оскільки вона окрім готовності, на думку науковців, включає професійну підготовленість і здатність [17, с. 239–245].

Ми вираховували основні положення наведених вище визначень понять «інформаційна компетентність», «комунікаційна компетентність», «ІКК», наукові підходи до визначення цих видів компетентності, що нам дозволило наголошувати, що ІКК офіцерів – це їх професійно важливе психічне

утворення, що забезпечує комплексне та контекстне застосування ІКТ у військово-професійній діяльності у процесі пошуку, аналізу, оброблення, передачі, обміну та зберігання інформації, готовність до прийняття швидких та оптимальних рішень, наполегливість у вирішенні завдань за допомогою засобів ІКТ у процесі реалізації посадових компетенцій як суб'єктів конкретної ланки військового управління [10, с. 158].

Після здійснення аналізу та узагальнення визначення поняття «ІКК» провідних вітчизняних науковців маємо підстави визначити ІКК офіцера як його *професійно важливе психічне утворення, що характеризує їх теоретичну та практичну підготовленість, здатність і готовність як суб'єкта тактичної ланки військового управління аналізувати та оцінювати інформаційний простір із творчим використанням сучасних засобів ІКТ, успішну комунікацію під час реалізації посадових компетенцій, критичне ставлення до відомостей, оброблення, передачу, обмін, зберігання інформації, формування ціннісного ставлення до її опрацювання та використання набутих знань, умінь та навичок роботи з нею у процесі військово-професійної діяльності, що відбувається з інформаційними ресурсами у військово-професійному середовищі.*

Слід підкреслити, що для дослідження розвиненості ІКК офіцерів важливим є проблема визначення її компонентів, під якими будемо розуміти комплекс важливих інформаційно-комунікаційних цінностей, мотивації, знань, навичок, умінь, здатностей, професійно важливих якостей як суб'єктів військового буття та інформаційного суспільства. Огляд наукової літератури доводить різноплановість поглядів науковців щодо визначення її структури. Так, О. І. Кравченко визначив такі структурні компоненти ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ: когнітивний (визначає систему знань військовослужбовця, необхідних для здійснення професійної та інформаційної діяльності), мотиваційно-ціннісний (визначає ставлення військовослужбовця до обраної професії, розкриває усвідомлення ним власних інформаційних потреб, розвиток мотивації до професійного зростання з урахуванням інформаційного чинника), операційно-технологічний (визначає рівень умінь та навичок військовослужбовця, здатності до опанування нових ІТ, вміння здійснювати аналіз інформаційного простору, цей компонент є синтезом інформаційної та комунікаційної складової) [5, с. 182]. На нашу думку, такий склад компонентів ІКК значно звужує її значення, а також викликає питання щодо аксіологічної складової другого компонента.

В. Ю. Кива вважає, що до складу ІКК викладачів системи військової освіти входять такі компоненти: ціннісно-мотиваційний (цілі, мотивація, прагнення до професійного вдосконалення у галузі застосування ІКТ), інтелектуальний (загальні знання в галузі ІКТ), праксеологічний (уміння, вміння та навички в галузі ІКТ), інформаційно-технологічний (вміння працювати з інформацією та ІКТ), суб'єктний (саморефлексія) [3, с. 291]. На нашу думку, тут відсутні професійно важливі якості суб'єкта інформаційного суспільства.

А. М. Зельницький, О. А. Заболотний, Н. О. Шабатіна окремо розглядають склад інформаційної та комунікативної компетентності. Так, до складу першої

вони включають гносеологічний (містить всі знаннєві компоненти в галузі ІКТ для орієнтації в сучасному інформаційному просторі), праксеологічний (містить уміння та навички особистості для застосування знань в галузі ІКТ на практиці), аксіологічний (включає ціннісно-мотиваційну складову) компоненти, а до складу другої – орієнтованість під час спілкування з різними співрозмовниками та в різних життєвих ситуаціях, що засновано на досвіді суб'єкта; спроможність результативно взаємодіяти з оточуючими завдяки рефлексії та саморефлексії; готовність і здатність налагоджувати комунікацію; знання, уміння і навички ефективної комунікації; внутрішні ресурси, потрібні для побудови ефективного спілкування у певному колі співрозмовників [2, с. 128-129]. Таким чином, на їх думку, до складу ІКК майбутнього офіцера входять гносеологічний, праксеологічний, аксіологічний, комунікативний компоненти.

Таким чином, можна стверджувати, що серед українських науковців не існує єдиного підходу до визначення складових ІКК фахівців у різних галузях. З врахуванням мети та специфіки військово-професійної діяльності офіцерів тактичної ланки управління, основними компонентами їх ІКК вважаємо такі:

ціннісно-мотиваційний (ставлення до своєї військово-професійної діяльності в частині використання ІКТ, що визначає мету цієї діяльності та мотивацію застосування засобів ІКТ у військово-професійній діяльності);

когнітивний (загальні знання військовослужбовця щодо своєї військово-професійної діяльності та її інформаційного та комунікаційного супроводження, забезпечення та реалізації, що відбувається за допомогою засобів ІКТ);

інформаційно-технологічний (навички, вміння та здатності роботи з інформацією та засобами ІКТ для реалізації посадових компетенцій у тактичній ланці управління);

комунікаційний (культура міжособистісного спілкування та службової взаємодії з підлеглими та командирами різних ланок управління із використанням засобів ІКТ);

індивідуально-психічний (індивідуально-психічні якості офіцера як суб'єкта інформаційного суспільства та інформаційно-комунікаційної діяльності);

суб'єктний (суб'єкт інформаційного суспільства та інформаційно-комунікаційної діяльності, що проявляється в його відповідальності, рефлексивності та професійної суб'єктності).

Ціннісно-мотиваційний компонент характеризує дві його складові: цінності та демонструє, по-перше, суб'єктивне позитивне ставлення офіцерів до інформаційно-комунікаційної діяльності, усвідомлення ними ціннісних аспектів роботи з засобами ІКТ та особливостей їх застосування на практиці під час військово-професійної діяльності, розуміння необхідності розвитку ІКК в умовах цифровізації суспільства й особливо військової сфери та, по-друге, мотиваційне ставлення офіцерів до своєї військово-професійної діяльності, до якого входить прагнення до зацікавленості щодо застосування ІКТ під час виконання функціональних обов'язків і завдань за призначенням і підвищення

інформаційного потенціалу у галузі використання інформаційних технологій.

Когнітивний компонент містить систему теоретичних і практичних інформаційно-комунікаційних знань офіцерів як суб'єктів військового управління щодо їх творчого застосування у своїй військово-професійній діяльності. Він містить такі знання: способи аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування за допомогою засобів ІКТ; способів і прийомів використання ІКТ під час реалізації функціональних обов'язків; норм, правил і закономірностей спілкування, стратегій комунікації; щодо здійснення комунікації за допомогою засобів ІКТ.

Інформаційно-технологічний визначає практичну діяльність офіцерів у інформаційному суспільстві як суб'єкта військово-професійної діяльності, здатність і готовність до роботи з інформацією, наявність умінь, навичок, а в ідеалі – здатностей щодо аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування за допомогою засобів ІКТ. Зокрема, це навички та вміння роботи з ІКТ і актуалізації ІКК у військово-професійній діяльності, тобто демонструє навички та вміння застосовувати різні способи та прийоми використання ІКТ у стандартних і нестандартних ситуаціях військово-професійної діяльності.

Комунікаційний характеризує знання норм і правил етикету службової взаємодії у військово-професійному середовищі, у тому числі безпосередньо за допомогою засобів ІКТ. Це дає можливість сприймати та передавати службову інформацію за допомогою засобів ІКТ; здатність адекватно оцінювати співрозмовника та визначити стиль службової взаємодії з ним. Цей компонент містить комунікативні навички, вміння та здатності офіцера для успішного здійснення комунікаційного процесу в інформаційному суспільстві, у тому числі за допомогою засобів ІКТ.

Індивідуально-психічний компонент містить ті індивідуально-психічні якості, які притаманні офіцеру як суб'єкту інформаційного суспільства та військово-професійної діяльності. Зокрема, це такі якості як організованість, комунікативність, ініціативність, толерантність.

Суб'єктний компонент містить активність офіцера як творчого суб'єкта інформаційно-комунікаційної діяльності, характеризує його відповідальність, рефлексивність і професійної суб'єктності, які актуалізують всі інші компоненти ІКК.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З'ясовано, що науковці по-різному підходять до визначення понять «компетентність», «ІКК фахівця» та їх структури та змісту.

З'ясовано, що нині активний розвиток засобів ІКТ вимагає від офіцерів бути професіоналом у військовій сфері. Цього неможливо досягти без сформованої та розвиненої на відповідному рівні їх ІКК як суб'єкта військового управління.

Доведено, що ІКК офіцера – це його професійно важливе психічне утворення, що характеризує теоретичну та практичну підготовленість, здатність і готовність як суб'єкта тактичної ланки військового управління аналізувати та оцінювати інформаційний простір із творчим використанням сучасних засобів

ІКТ, успішну комунікацію під час реалізації посадових компетенцій, критичне ставлення до відомостей, оброблення, передачу, обмін, зберігання інформації, формування ціннісного ставлення до її опрацювання та використання набутих знань, умінь та навичок роботи з нею у процесі військово-професійної діяльності, що відбувається з інформаційними ресурсами у військово-професійному середовищі.

Обґрунтовано структуру ІКК офіцерів, що містить ціннісно-мотиваційний, когнітивний, інформаційно-технологічний, комунікаційний, індивідуально-психічний і суб'єктний компоненти.

Перспективою подальших наукових розвідок вважаємо здійснення дослідження щодо сучасного стану розвиненості ІКК офіцерів тактичної ланки управління, а також визначення критеріїв і показників її діагностування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звіт про діяльність Національної академії наук України у 2022 році / НАН України. К. : Академперіодика, 2023. 593 с. URL: https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2023/04/Zvit_NASU_2022.pdf.

2. Зельницький А. М., Заболотний О. А., Шабатіна Н. О. Інформаційно-комунікаційна компетентність випускника військового ВИШУ: зміст, структура, вимірювання, оцінювання. *Військова освіта*. 2021. № 1 (43). С. 125–141. URL: <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/236710>

3. Кива В. Ю. Інформаційно-комунікаційна компетентність викладачів системи військової освіти: поняття, зміст і структура. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2019. №1. URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3273>.

4. Кільдеров Д. Е., Гедзик А. А. Особливості процесу формування інформативної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання. *Методологічні проблеми впровадження цифрових технологій та інноваційних методик навчання: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. № 64. С. 23–31. URL: <https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/10995/1/2.pdf>

5. Кравченко О. Критерії, показники та рівні сформованості інформаційно-комунікаційної культури майбутніх офіцерів Збройних Сил України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2019. № 2 (17). С. 178–189 URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/40>

6. Морзе Н. В., Кочарян А. Б. Інформаційно-комунікаційна компетентність науково-педагогічних працівників університету. Історичний розвиток формування понятійного апарату. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. пр. 2015. № 24. С. 20–31. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&S21STR=Potip_2015_24_5

7. Наконечна Л. М., Лобода В. В., Петрова Л. Г. Термінологічний словник з інформаційних технологій. Суми : СОППО, 2016. 268 с.

8. Овчарук О. В. Оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності учнів та педагогів в умовах євроінтеграційних процесів в освіті : посібник. К. : Педагогічна думка, 2017. 160 с.

9. Олійник І. В. Інформаційна компетентність майбутніх докторів філософії як інтегративний показник ефективної дослідницької діяльності. *Вісник університету Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка та психологія. Педагогічні науки*. 2021. Вип. 1 (21). С. 205–212.

10. Розумовська Ю. О., Лиман Р. М. Лідерська та інформаційно-комунікаційна компетентність як провідні компоненти військово-професійної підготовки сучасного офіцера. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2023.

№ 4 (96). С. 144–161. URL: <https://pedagogy.visnyk.zu.edu.ua/article/view/295244>

11. Спірін О. М. Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2009. № 5 (13). URL: <http://www.ime.edu.ua.net/em.html>.

12. Сучасний словник іншомовних слів. Уклад. О. І. Скопенко, Т.В. Цимбалюк. К.: Довіра, 2006. 789 с.

13. Українська бібліотечна енциклопедія. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>.

14. Федорук Г. М. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки. Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2015. 259 с.

15. Ягупов В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в дистанційному навчанні майбутніх кваліфікованих робітників. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: довід, проблеми, перспективи*: зб. наук. пр. / За ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало. 2015. Вип. 4, ч. 2. С. 202–205. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/10783/>.

16. Ягупов В. В., Кива В. Ю. Критерії та показники діагностування розвиненості інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів системи військової освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Том 71, № 3. С. 248–266. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2916>.

17. Ягупов В. В. Методологічні основи компетентнісного підходу до професійної підготовки офіцерів запасу. *Проблеми освіти*. 2019. № 92. С. 239–245.

18. Ягупов В. В. Методологічні основи розуміння та обґрунтування понять «компетентність» і «компетенція» щодо професійної підготовки майбутніх фахівців. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. 2011. Вип. 69, ч. 1. С. 23–29. URL: <https://core.ac.uk/reader/32309500>.

19. Commission Staff Working Document Accompanying the Document Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for LifeLong Learning SWD/2018/014 final – 2018/08 (NLE). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2018:0014:FIN>.

20. John Raven Competence in modern society: Its identification, development and release. Paperback: H.K. Lewis. 1984. 251 p.

21. Zaluzhnyi V. Modern positional warfare and how to win in it. *The economist*. Nov 1st 2023. URL: <https://www.economist.com/by-invitation/2023/11/01/the-commander-in-chief-of-ukraines-armed-forces-on-how-to-win-the-war>.

REFERENCES

1. Zvit pro diialnist Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy u 2022 rotsi / NAN Ukrainy. K. : Akadempriodyka, 2023. 593 p. URL: https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2023/04/Zvit_NASU_2022.pdf

2. Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A., Shabatina N. O. Informatsiino-komunikatsiina kompetentnist vypuskyka viiskovoho VYShu: zmist, struktura, vymiriuvannia, otsiniuvannia. *Viiskova osvita*. 2021. № 1 (43). P. 125–141. URL: <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/236710>

3. Kyva V. Yu. Informatsiino-komunikatsiina kompetentnist vykladachiv systemy viiskovoi osvity: poniattia, zmist i struktura. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnogo universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Serii: Pedahohichni nauky*. 2019. № 1. URL: <https://pedejournal.cdu.edu.ua/article/view/3273>

4. Kilderov D. E., Hedzyk A. A. Osoblyvosti protsesu formuvannia informatyvnoi kompetentnosti maibutnii pedahohiv profesiinoho navchannia. *Metodolohichni problemy vprovadzhennia tsyfrovyykh tekhnolohii ta innovatsiinykh metodyk navchannia: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*. 2022. № 64. P. 23–31. URL: <https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/10995/1/2.pdf>

5. Kravchenko O. Kryterii, pokaznyky ta rivni sformovanosti informatsiino-komunikatsiinoi

kultury maibutnikh ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: pedahohichni nauky. 2019. № 2 (17). P. 178–189 URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/40>

6. Morze N. V., Kocharian A. B. Informatsiino-komunikatsiina kompetentnist naukovopedahohichnykh pratsivnykiv universytetu. Istorychnyi rozvytok formuvannya poniatiinoho aparatu. Pedahohichna osvita: Teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika : zb. nauk. pr. 2015. № 24. P. 20–31. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Potip_2015_24_5

7. Nakonechna L. M., Loboda V. V., Petrova L. H. Terminolohichni slovnyk z informatsiinykh tekhnolohii. Sumy : SOIPPO, 2016. 268 p.

8. Ovcharuk O. V. Otsiniuvannya informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti uchniv ta pedahohiv v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv v osviti : posibnyk. K. : Pedahohichna dumka, 2017. 160 p.

9. Oliinyk I. V. Informatsiina kompetentnist maibutnikh doktoriv filosofii yak intehratyvnyi pokaznyk efektyvnoi doslidnytskoi diialnosti. Visnyk universytetu Alfreda Nobelia. Serii : Pedahohika ta psykholohiia. Pedahohichni nauky. 2021. Vyp. 1 (21). P. 205–212.

10. Rozumovska Yu. O., Lyman R. M. Liderska ta informatsiino-komunikatsiina kompetentnist yak providni komponenty viiskovo-profesiinoi pidhotovky suchasnoho ofitsera. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. 2023. № 4 (96). P. 144–161. URL: <https://pedagogy.visnyk.zu.edu.ua/article/view/295244>

11. Spirin O. M. Informatsiino-komunikatsiini ta informatychni kompetentnosti yak komponenty systemy profesiino-spetsializovanykh kompetentnostei vchytelia informatyky. Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia. 2009. № 5 (13). URL: <http://www.ime.edu.ua/net/em.html>

12. Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv. Uklad. O. I. Skopenko, T.V. Tymbaliuk. K.: Dovira, 2006. 789 p.

13. Ukrainska bibliotekna entsyklopediia. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>

14. Fedoruk H. M. Formuvannya informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv tekhnolohii u protsesi profesiinoi pidhotovky. Dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Vinnytsia, 2015. 259 p.

15. Yahupov V. V. Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v dystantsiinomu navchanni maibutnikh kvalifikovanykh robitnykiv. Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v suchasni osviti: dovid, problemy, perspektyvy: zb. nauk. pr. / Za red. M. M. Koziara, N. H. Nychkalo. 2015. Vyp. 4, ch. 2. P. 202–205. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/10783/>

16. Yahupov V. V., Kyva V. Yu. Kryterii ta pokaznyky diahnostuvannya rozvynenosti informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti vykladachiv systemy viiskovoi osvity. Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia. 2019. Tom 71, № 3. P. 248-266. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2916>

17. Yahupov V. V. Metodolohichni osnovy kompetentnisnogo pidkhodu do profesiinoi pidhotovky ofitseriv zapasu. Problemy osvity. 2019. № 92. P. 239-245.

18. Yahupov V. V. Metodolohichni osnovy rozuminnia ta obgruntuvannya poniat «kompetentnist» i «kompetentsiia» shchodo profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv. Novi tekhnolohii navchannia: nauk.-metod. zb. 2011. Vyp. 69, ch. 1. P. 23–29. URL: <https://core.ac.uk/reader/32309500>

19. Commission Staff Working Document Accompanying the Document Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for LifeLong Learning SWD/2018/014 final – 2018/08 (NLE). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2018:0014:FIN>

20. John Raven Competence in modern society: Its identification, development and release Paperback: H.K. Lewis. 1984. 251 p.

21. Zaluzhnyi V. Modern positional warfare and how to win in it. The economist. Nov 1st

2023. URL: <https://www.economist.com/by-invitation/2023/11/01/the-commander-in-chief-of-ukraines-armed-forces-on-how-to-win-the-war>.

SUMMARY

Yuliia Rozumovska,

National Defence University of Ukraine, Kyiv

Information and communication competence of tactical level officers: concept, content and structure

Introduction. Today, the importance of specialists' information culture in enhancing their competitiveness in the job market is increasing, with the military sphere being no exception. There is a notable emphasis on the necessity of cultivating and fostering information and communication competence among tactical-level officers in their military and professional endeavors.

Purpose of this article is to analyze, systematize and specify the definition of the information and communication competence the tactical management level officers and clarify its structure and content in the context of competence and subject-activity methodological approaches to its development in the system professional development.

Methods. Foreign and Ukrainian researchers scientific works analysis on a given problem, systematic analysis and synthesis, generalization of scientific literature, classification, specification of key scientific provisions, modern methodological approaches to scientists' understanding of the concept of "information and communication competence".

Results. The analysis, generalization and specification of modern methodological approaches to scientists' understanding of the concept of «information and communication competence» were carried out. The diversity of modern researchers regarding views it is taken into account, on the basis of which the author's definition of information and communication competence of tactical management level officers» is proposed. The main attention is paid not only to the concept of «information and communication competence», but also to its content and structure, which are presented by modern Ukrainian scientists, and also the own structure of information and communication tactical management level officers.

Originality. This article proves that information and communication competence acquires importance in conditions of continuation russian-Ukrainian war and using the means information and communication technologies. The importance of mastering by an officer of the information and communication competence as a subject of military-professional activity in the modern information society is emphasized, since with the active introduction of information technologies into the military sphere, the need to contextually develop and improve it also increases. The author's definition of the term "information and communication competence" is provided, its structure and content are substantiated, which can be applied in the future during the implementation of the model for the development of this type of competence among officers.

Conclusion. It was found that scientists have different approaches to the definition of the concepts «competence», «specialist information and communication competence» and their structure and content. The information and communication competence structure of officers, which contains value-motivational, cognitive, information-technological, communication, individual-psychological and subject components, is substantiated.

Key words: information and communication competence; tactical management level officer; military professional activity; concept; content; structure.